

УДК 378.091

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-2-12>

Галина НАГОРНА,
orcid.org/0000-0002-2541-3165
доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціальної педагогіки і психології,
професор кафедри теорії музики та композиції
Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової
(Одеса, Україна) galyna.nagorna@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ РЕФЛЕКСИВНОГО УПРАВЛІННЯ САМОКРИТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ

У статті розкрито закономірності формування та розвитку музичного мислення особистості в умовах рефлексивного управління самокритичною діяльністю студентів. Досягнення цієї мети здійснювалось з урахуванням підходу до вищої музичної освіти як до дослідження цілісного процесу розвитку музичного мистецтва, до дослідження – як самокритичної діяльності музиканта, організованої на основі рефлексивного управління нею. Водночас музичне мислення особистості представлялось як система узагальнених розумових дій, за допомогою яких здійснювалось дослідження цілісного процесу розвитку музичного мистецтва. До них належать: представлення, судження, умовивід, вироблення стратегії і тактики відношень професійної взаємодії із предметами музично-теоретичного дослідження.

Методологічне і технологічне дослідження майбутніми музикантами системи відношень цілісного процесу розвитку музичного мистецтва відбувалось на основі рефлексивного управління самокритичною діяльністю студентів. Саме дослідження представлялось як самокритична (самокоригуюча і самостверджуюча) діяльність майбутніх музикантів, основними видами якої були такі: розсудлива, організаційно-інформаційна, творчо-перетворювальна, оцінювальна і самооцінювальна.

Результати експериментальної роботи показали, що рефлексивне управління дослідницькою самокритичною діяльністю музикантів, розвинене до рівня самоуправління цією діяльністю, підвищувало рівень сформованості музичного мислення, спрямованого на опанування ціннісно-методологічної культури та досягнення професійної розумності особистості.

Аналіз результатів проведеного експерименту дозволив виявити деякі закономірності формування та розвитку музичного мислення в умовах рефлексивного управління самокритичною діяльністю майбутніх бакалаврів і магістрів.

Чим інтенсивніше відбувався процес опанування алгоритмічних і евристичних методів музично-теоретичного дослідження під час самокритичної діяльності, тим активніше і глибше розкривався ціннісний зміст розвитку музичного мислення особистості, представлений у його критичному і творчому видах.

Чим більше студенти спиралась на самокорекцію, самоствердження власних ідей, суджень, умовиводів у процесі цілісного музично-теоретичного дослідження, тим оптимальніше вироблялись стратегія і тактика відношень професійної взаємодії із предметами цього дослідження, тим продуктивнішим був результат цього процесу, представлений у ціннісних концепціях і упорядкованих системах музично-теоретичного дослідження.

Чим скоріше здійснювався перехід від рефлексивного управління дослідницькою самокритичною діяльністю майбутніх музикантів до самоуправління власними професійними ідеями, судженнями, умовиводами, виробленням стратегії і тактики відношень цілісного музично-теоретичного дослідження, тим вищим був рівень сформованості музичного мислення особистості, яке спрямовувалося на опанування ціннісно-методологічної культури та професійної розумності особистості.

Ключові слова: музичне мислення, рефлексивне управління, самокритична діяльність.

Galyna NAGORNA,
orcid.org/0000-0002-2541-3165
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor at the Department of Social Pedagogy and Psychology,
Professor at the Department of Music Theory and Composition
Odessa National Music Academy named after A. V. Nezhdanova
(Odessa, Ukraine) galyna.nagorna@gmail.com

FORMATION AND DEVELOPMENT OF MUSICAL THINKING IN CONDITIONS OF REFLEXIVE MANAGEMENT OF SELF-CRITICAL ACTIVITY OF STUDENTS

The article reveals the patterns of formation and development of musical thinking of a personality in the conditions of reflexive management of students' self-critical activity. The achievement of this goal was carried out taking into account the approach to higher music education as to the research of the holistic process of the development of musical art, to the research as a self-critical activity of a musician, organized on the basis of reflexive management of it. At the

same time, the musical thinking of the personality was presented as a system of generalized mental actions, with the help of which the research of the holistic process of the development of musical art was carried out. These include: representation, judgment, inference, elaboration of a strategy and tactics of professional interaction with the subjects of musical theoretical research.

Methodological and technological research by future musicians of the system of relations of the holistic process of the development of musical art took place on the basis of reflexive management of students' self-critical activity. The research itself was presented as a self-critical (self-correcting and self-affirming) activity of future musicians, the main types of which were such types as: judicious, organizational-informational, creatively transforming, evaluative and self-evaluative.

The results of the experimental work showed that the reflexive management of the research self-critical activity of musicians, developed to the level of self-management by this activity, increased the level of formation of musical thinking aimed at mastering the value-methodological culture and achieving the professional reasonableness of the personality.

The analysis of the results of the experiment made it possible to reveal some patterns in the formation and development of musical thinking in the conditions of reflexive management of the self-critical activity of future bachelors and masters.

The more intensively the process of mastering the algorithmic and heuristic methods of musical theoretical research in the course of self-critical activity took place, the more actively and deeper the value sense of the development of the musical thinking of the personality, presented in its critical and creative forms, was revealed.

The more students relied on self-correction, self-affirmation of their own ideas, judgments, and inferences in the course of a holistic musical-theoretical research, the more optimally the strategy and tactics of professional interaction with the subjects of this research were elaborated and the more productive was the result of this process, presented in value concepts and ordered systems of musical theoretical research.

The sooner the transition from the reflexive management of the research self-critical activity of future musicians to self-management of their own professional ideas, judgments, inferences, the elaboration of a strategy and tactics of relations of a holistic musical-theoretical research was carried out, the higher was the level of formation of the musical thinking of the personality, aimed at mastering the value-methodological culture and professional rationality of the personality.

Key words: musical thinking, reflexive management, self-critical activity.

Постановка проблеми. Аналіз сучасної системи вищої музичної освіти та багаторічний досвід організації професійної підготовки студентів вищих закладів освіти показав, що найчастіше майбутні музиканти під час дослідження процесу розвитку музичного мистецтва не могли усвідомити значення ідей, суджень, умовиводів, розрізнити їх за видовими відмінностями, застосувати на практиці розсудливі вміння, які є основою, фундаментом їхньої професійної діяльності. Причина полягала в тому, що студенти в межах своїх міркувань не могли розташувати послідовність своїх пізнавальних актів, створити струнку систему відношень у процесі взаємодії із предметами музично-теоретичного дослідження, використати всеосяжний набір ментальних актів, що визначають розвиток дослідницької, розсудливої діяльності. У зв'язку з викладеним виникла актуальна необхідність змінення вишівської професійної підготовки майбутніх музикантів, її спрямованості на перетворення всієї системи вищої музичної освіти.

Ми виходили з того, що професійні судження музиканта не можуть бути доказовими й істинними без умінь допускати, порівнювати, робити умовиводи, протиставляти, класифікувати, описувати, визначати чи пояснювати факти, явища, обставини розвитку музичного мистецтва. Тому процес формування та розвитку музичного мислення майбутніх музикантів здійснювався з урахуванням підходу до вищої музичної освіти як до

дослідження цілісного процесу розвитку музичного мистецтва, до дослідження як самокритичної діяльності музиканта, організованої на основі рефлексивного управління нею. Водночас сам студент представлявся як особлива особистість із суб'єктною позицією, що створює можливості творчого створення полісуб'єктних відносин у процесі діалогічного дорадчого музично-теоретичного дослідження.

Аналіз досліджень. За останні роки проблема розвитку мислення була широко висвітлена у філософській і психолого-педагогічній літературі.

Викликає інтерес фундаментальна концепція системного мислення, згідно з якою забезпечується «<...> взаємопов'язаність одиниць, що становлять систему <...>» (Шервуд, 2020: 12). Підкреслюється, що якби не було цієї взаємопов'язаності різних одиниць системи, то «ланцюжок причинно-наслідкових подій був би обмежений і швидко обірвався» (Шервуд, 2020: 12). Коли ж ця взаємопов'язаність існує, то «<...> цей ланцюжок нічим не обмежений: одна подія веде до іншої і до наступної, і до наступної» (Шервуд, 2020: 12). Системне мислення, на думку автора, спрямовує на розгляд складних систем як єдиного цілого, оскільки розділення на частини нерідко їх руйнує (Шервуд, 2020: 13). У дослідженні також вирішується проблема розвитку творчої думки, стимулювання уяви, пробудження творчого мислення. Творчий підхід та інновації виникають, з одного боку, на основі знань, з іншого – на основі

використання методу, який визнає, «<...> коли нова ідея знайдена, різниця між новим та існуючим продуктом полягає в подробицях характеристик» (Шервуд, 2020: 223).

Незвичайний погляд на психологію розвитку особистості дано в дослідженні відомого психолога К. Дукса, у якому аналізується вплив внутрішніх настанов на особистість (Дукс, 2013). Зокрема, виділяються два типи настанов. До першого типу належить настанова на даність, яка викликає в особистості потребу постійно самостверджуватись, у будь-якій ситуації «<...> доводити свою освіченість, індивідуальність, репутацію» (Дукс, 2013: 15). Інша – настанова на зростання – «<...> ґрунтується на переконанні, що ваші якості, навіть основоположні, цілком піддаються культивуванню, якщо докласти до цього зусиль» (Дукс, 2013: 18). Інакше кажучи, незважаючи на те, що всі люди відрізняються за талантами, здібностями, інтересами, темпераментом, кожна людина завдяки старанням і набутим знанням «<...> здатна змінюватись і розвиватись» (Дукс, 2013: 18). Водночас відзначається, що «<...> справжній потенціал людини невідомий та непізнаваний; що неможливо передбачити, чого здатна досягти людина за роки захопленої праці і тренувань» (Дукс, 2013: 18).

Методика формування творчого мислення як усвідомленого, цілеспрямованого та керованого процесу представлена в роботі М. Меєровича та Л. Шрагіної (Меєрович, Шрагіна, 2019). Водночас важлива роль відводиться дослідженню уяви, що визначається і як необхідний елемент творчої діяльності, і як психологічний процес, що дозволяє «<...> уявити результат праці до його початку і водночас не тільки кінцевий продукт, а й усі проміжні стадії, орієнтуючи людину у процесі її діяльності» (Меєрович, Шрагіна, 2019: 41). Водночас уява оперує образами, цим і відрізняється від мислення, яке оперує поняттями. Основне призначення уяви – змінити образи і створити свідомо нову ситуацію або об'єкт, що не існували раніше. Таке оперування образами «<...> дозволяє «перестрибнути» через якісь не до кінця ясні етапи мислення та уявити кінцевий результат» (Меєрович, Шрагіна, 2019: 41). Творчий акт здійснюється на основі взаємозв'язку уяви з мисленням, оскільки суб'єкт використовує знання, які сприяють створенню нового образу. У результаті в пізнавальних актах уява і мислення взаємозумовлюють одне одне. На думку авторів, мислення відіграє провідну роль у формуванні образів уяви, оскільки «<...> відображає найбільш суттєві, закономірні та загальні зв'язки дійсності» (Меєрович, Шрагіна, 2019: 41).

Відомо, що майбутні музиканти у процесі усвідомленої самокритичної діяльності аналізують факти, явища, обставини розвитку музичного мистецтва, розкривають їхній зміст. Тому велике значення має проблема вироблення смислу музично-теоретичного дослідження.

М. Мамардашвілі, розкриваючи проблему витягання смислу, зазначає, що твір, створений художником, «<...> сам народжує в собі свої змісти, зокрема й народжує їх у людині, яка пише цей твір або розуміє та сприймає його, оскільки він збігся з її особистим досвідом; він дає їй машину вироблення смислу» (Мамардашвілі, 2016: 278).

В іншому дослідженні смисл визначається як «<...> створена резонансною взаємодією ритмічна діяльність, що виразила себе в організації будь-якої цілісності» (Гнатюк, 2021: 70). Це цілісне утворення, охарактеризоване як смисл, «<...> сформувався унаслідок найскладніших, багатоступінчастих резонансних взаємодій, своєрідного їхнього природного відбору <...>» (Гнатюк, 2021: 70). Причому автором розкривається реальний режим існування кожної такої смислової цілісності як «<...> постійне протистояння з іншими такими ж утвореннями, що і є природною основою буття нашого експлікативного світу» (Гнатюк, 2021: 70). Виходячи з означеного постулату, ці смислові утворення, з одного боку, постійно еволюціонують, з іншого – прагнуть збереження своєї ідентичності, що проявляється в людини як воля (Гнатюк, 2021: 70).

У дослідженні Е. де Боно не лише представлені кілька основних типів мислення, а й відповідні їм розумові інструменти (Боно, 2018). До цих типів належать: мислення, спрямоване на досягнення (мета); мислення, спрямоване на вдосконалення (змінювання); мислення «чистого листа» (початок); організуюче мислення (навести порядок). Мислення, спрямоване на досягнення (мета), «<...> охоплює коло питань, пов'язаних із проблемами, завданнями, проєктами, переговорами, вирішенням конфліктів тощо» (Боно, 2018: 226).

Мислення, спрямоване на вдосконалення (змінювання), має низку специфічних особливостей. Одна з них полягає в тому, що це мислення є вже існуючим і устояним. Інша особливість полягає в тому, що вдосконалення даного мислення завжди виражається як загальна проблема, яка не має конкретної числової межі (Боно, 2018: 227). Протилежним цьому типу мислення є мислення «чистого аркуша» (початку), коли «<...> немає нічого, окрім найзагальніших уявлень та побажань» (Боно, 2018: 228). Прикладом цього мислення є винаходи, дизайн, а також «<...> розробка

нових концепцій і можливостей» (Боно, 2018: 228). Організуюче мислення, хоч і пов'язане з розробкою планів, стратегій, деяких видів дизайну, може бути переважно аналітичним (Боно, 2018: 228).

За підсумками аналізу літературних джерел виникла необхідність розкрити сутність і зміст музичного мислення особистості, розробити його структуру як систему узагальнених розумових дій, за допомогою яких здійснювалось дослідження цілісного процесу розвитку музичного мистецтва. Елементами даної структури з'явилися такі основні дії розуму: уявлення, судження, умовивід, вироблення стратегії і тактики відношень професійної взаємодії із предметами музично-теоретичного дослідження.

Мета статті – виявити закономірності розвитку музичного мислення в умовах рефлексивного управління самокритичною діяльністю студентів. Ми виходили з того, що рефлексивне управління самокритичною діяльністю студентів має здійснюватись під час методологічного і технологічного дослідження майбутніми музикантами системи відношень цілісного процесу розвитку музичного мистецтва. Із цією метою формування та розвиток музичного мислення спрямовувались на опанування ціннісно-методологічної культури, а музичне мислення розглядалось у трьох іпостасях: як система узагальнених розумових дій, як процес, як умова досягнення професійної розумності особистості.

Виклад основного матеріалу. У процесі формування та розвитку музичного мислення у студентів вирішувалось завдання модернізації системи професійної підготовки у вищій школі. Останнє полягало в тому, що здійснювався підхід до вищої музичної освіти як до дослідження цілісного процесу розвитку музичного мистецтва. Саме дослідження представлялось як самокритична (самокоригуюча і самостверджуюча) діяльність майбутніх музикантів, основними видами якої були такі: розсудлива, організаційно-інформаційна, творчо-перетворювальна, оцінювальна і самооцінювальна.

Рефлексивне управління дослідницькою самокритичною діяльністю музикантів, розвинене до рівня самоуправління цією діяльністю, підвищувало рівень сформованості музичного мислення, спрямованого на опанування ціннісно-методологічної культури та досягнення професійної розумності особистості.

В експериментальній роботі брали участь майбутні бакалаври і магістри. Вивчення студентами фактів, явищ, обставин розвитку музичного мистецтва відбувалося з метою опанування уні-

версального механізму розуміння й осмислення самокритичної діяльності, що здійснювалось на основі рефлексивного управління власними ідеями, судженнями, умовиводами, а також виробленням стратегії і тактики відношень цілісного музично-теоретичного дослідження.

Тому, беручи участь у тренінгу щодо формування музичного мислення особистості, респонденти виконували завдання щодо знаходження і творчого створення цих відношень.

Реалізація самокритичного підходу до дослідження цілісного процесу розвитку музичного мистецтва активізувала чутливість майбутніх музикантів до його контексту. Це виражалось у виявленні численних та різноманітних зв'язків і залежностей між компонентами цього процесу. У зв'язку з викладеним навчання таких дисциплін, як «Методологія і технологія музичного мислення особистості» й «Аналіз музичних творів» відбувалось як опанування контексту відношень між фактами, явищами, обставинами розвитку музичного мистецтва, виявленими під час їх дослідження. У результаті майбутні музиканти опановували прийоми самокорекції, самоствердження своїх ідей, суджень, умовиводів, які дозволяли регулювати відношення між фактами, явищами обставинами, що наповнювали цілісний процес музичного дослідження. Отримуючи цільову настанову на таку взаємодію із предметами музично-теоретичного дослідження, студенти приводили самокоригуючі методи в дію, здійснюючи критику і самокритику відношень, що формувались у цьому процесі. Отже, здійснювались формування і розвиток музичного мислення майбутніх бакалаврів, магістрів, які забезпечували можливість не тільки виявляти закони та закономірності зв'язків і залежностей фактів, явищ, обставин розвитку музичного мистецтва, а й перетворювати сам процес музично-теоретичного дослідження, робити обґрунтовані висновки, ухвалювати самостійні рішення у процесі діалогічного спілкування. У процесі вдосконалення самокритичної діяльності майбутні музиканти знаходили і творчо створювали відношення між учасниками цієї діяльності, актуалізували практичну взаємодію із предметами музично-теоретичного дослідження, опановували алгоритмічні й евристичні методи цього дослідження. У результаті в респондентів підвищувався рівень самоуправління, самосвідомості, самокорекції і самооцінки своєї самокритичної діяльності під час дослідження явищ і процесів розвитку музичного мистецтва.

Дослідницька самокритична діяльність майбутніх музикантів мала самокоректувальну та

самостверджувальну спрямованість. У процесі самокоректувальної діяльності студенти ідентифікували предмети музично-теоретичного дослідження, знаходили або творчо створювали альтернативні рішення, оцінювали і самооцінювали вміння виробляти ціннісно-методологічну стратегію, мотиваційно-концептуальну й інформаційно-контекстуальну тактику відношень цілісного музично-теоретичного дослідження.

Розвиваючи самостверджуючу діяльність, майбутні музиканти активно залучались до такого музично-теоретичного дослідження, у якому головне значення мало його перетворення, удосконалення у процесі утвердження авторських, незалежних від зовнішніх авторитетів, професійних ідей, суджень, умовиводів, стратегії і тактики відношень професійної взаємодії із предметами цього дослідження.

Наприклад, під час вивчення курсу «Аналіз музичних творів» майбутні бакалаври досліджували музичний твір Дж. Россіні – III частину «Дуету» для віолончелі і контрабаса у виконанні солістів М. Мільмана і Г. Ковалевського. Майбутнім бакалаврам було дано завдання – розкрити мету музично-теоретичного дослідження цього твору та засоби її досягнення.

Студент, виконуючи це завдання, поставив таку мету музично-теоретичного дослідження – дослідити ансамблеву майстерність солістів М. Мільмана (віолончель) і Г. Ковалевського (контрабас) у процесі виконання III частини «Дуету» для віолончелі і контрабаса Дж. Россіні. Відповідно до мети наукового дослідження майбутнім музикантом були визначені такі завдання її досягнення:

1. Проаналізувати значущість діалогічної взаємодії солістів М. Мільмана і Г. Ковалевського для створення образно-сислової сфери досліджуваного музичного твору.

2. Розкрити специфічні особливості техніки віолончельної і контрабасної майстерності солістів М. Мільмана і Г. Ковалевського, її вплив на виконавську інтерпретацію цього музичного твору.

3. Охарактеризувати динаміко-кульмінаційну стратегію виконання солістами М. Мільманом і Г. Ковалевським III частини «Дуету» для віолончелі і контрабаса Дж. Россіні.

Майбутні магістри під час вивчення курсу «Методологія і технологія музичного мислення особистості» були включені у процес постійного і безперервного дослідження явищ і процесів розвитку музичного мистецтва за допомогою знаходження і творчого створення відношень «частини – ціле» і «засоби – мета».

Так, студент, розкриваючи тему музично-теоретичного дослідження «Фортепіанна мова Ф. Шопена як предмет виконавської інтерпретації», сформулював мету свого дослідження – вивчити специфіку викладу музичної думки як основи осмислення виконавських інтерпретацій фортепіанних творів Ф. Шопена. Виходячи із цієї мети, піддослідний запропонував такі завдання наукового дослідження, необхідні для її досягнення:

1. Розкрити музично-теоретичні основи дослідження виконавських інтерпретацій фортепіанних творів Ф. Шопена.

2. Охарактеризувати стиль музичного мислення Ф. Шопена та його вплив на створення авторських інтерпретацій фортепіанних творів композитора.

3. Обґрунтувати застосування інноваційних прийомів фортепіанної майстерності у процесі виконання музичних творів Ф. Шопена.

4. Здійснити порівняльний аналіз виконавських інтерпретацій Концерту № 2 для фортепіано з оркестром Ф. Шопена.

Працюючи над темою наукового дослідження «Словесно-поетична символіка у камерно-вокальній творчості другої половини ХХ сто.: виконавський контекст», майбутній музикант визначив таку мету музично-теоретичного дослідження – розкрити специфічні особливості словесно-поетичної символіки в камерно-вокальній творчості другої половини ХХ ст. Майбутнім магістром було визначено такі завдання її досягнення:

1. Охарактеризувати процес еволюції словесно-поетичної символіки в камерно-вокальній творчості другої половини ХХ ст.

2. Визначити ціннісно-сміслові аспекти словесно-поетичної символіки в камерно-вокальній творчості.

3. Розкрити сутність поняття «словесно-поетична символіка».

4. Охарактеризувати стратегію і тактику музично-теоретичного дослідження словесно-поетичної символіки в камерно-вокальній творчості другої половини ХХ ст.

Викликає інтерес наукове дослідження майбутнього магістра на тему «Образні модуси камерно-вокальної лірики Ф. Шуберта». Студент поставив таку мету свого дослідження – виявити специфічні особливості функціонування образних модусів камерно-вокальної лірики Ф. Шуберта. Для досягнення цієї мети майбутній музикант уважав за необхідне визначити такі завдання музично-теоретичного дослідження:

1. Здійснити аналіз музично-теоретичної літератури із проблеми дослідження камерно-вокальної лірики Ф. Шуберта.

2. Дати критеріально-ціннісну характеристику образних модусів камерно-вокальної лірики Ф. Шуберта.

3. Виявити закономірності функціонування образних модусів камерно-вокальної лірики Ф. Шуберта.

Майбутні магістри виконували завдання щодо виявлення предмета музично-теоретичного дослідження на основі використання відношення «частини – ціле». Наприклад, студент під час вивчення ролі романтичної сюїти у фортепіанній творчості К. Дебюссі за допомогою відношень «частини – ціле» предметом свого музично-теоретичного дослідження визначив: ціле музично-теоретичного дослідження – романтична сюїта як основа фортепіанної творчості К. Дебюссі.

Частини музично-теоретичного дослідження:

1. Аналіз і узагальнення досвіду дослідження романтичної сюїти як основи фортепіанної творчості К. Дебюссі.

2. Технологія дослідження романтичної сюїти К. Дебюссі.

У дослідженні III частини Концерту для фортепіано з оркестром № 3 Л. В. Бетховена у виконанні К. Цимермана й оркестру Віденської філармонії під керівництвом Л. Бернстайна майбутній магістр так представив предмет музично-теоретичного дослідження через відношення «частини – ціле»: ціле – виконавська інтерпретація К. Цимермана й оркестру Віденської філармонії під керівництвом Л. Бернстайна III частини Концерту для фортепіано з оркестром № 3 Л. В. Бетховена.

Частини:

1. Стратегія і тактика викладу тематичного матеріалу як основа концепції творчого виконання К. Цимерманом і оркестром Віденської філармонії під керівництвом Л. Бернстайна III частини Концерту для фортепіано з оркестром № 3 Л. В. Бетховена.

2. Створення образно-сислової сфери у процесі виконавської інтерпретації III частини Концерту для фортепіано з оркестром № 3 Л. В. Бетховена.

3. Оцінювання ступеня узгодженості ансамблевої взаємодії піаніста й оркестру у процесі виконання III частини Концерту для фортепіано з оркестром № 3 Л. В. Бетховена.

Отже, у процесі експерименту об'єктом вивчення майбутніх музикантів була система відношень цілісного музично-теоретичного дослідження, яку становили відношення «частини – ціле» і «засоби – мета». Майбутні бакалаври і магістри досліджували систему обставин, явищ, фактів цілісного процесу розвитку музичного

мистецтва, які нескінченно і безперервно змінюються у своєму розмаїтті. Організація цього процесу здійснювалася шляхом реалізації рефлексивного управління дослідницькою самокритичною діяльністю студентів, коли студенти опановували універсальний механізм розуміння й осмислення цієї діяльності, який діє за допомогою таких прийомів, як: ідентифікація предметів музично-теоретичного дослідження і їх порівняння; постановка і вирішення завдань цього дослідження, а також виявлення і вирішення проблем; знаходження або творче створення можливих допущень музично-теоретичного дослідження; розроблення упорядкованих музично-теоретичних систем і створення ціннісних концепцій з урахуванням відношень «частини – ціле» і «засоби – мета», а також оцінювання і самооцінювання результатів своєї дослідницької самокритичної діяльності. Опанування цих прийомів забезпечувало доведення рефлексивного управління самокритичною діяльністю майбутніх музикантів до рівня самоуправління власними ідеями, судженнями, умовиводами, виробленням стратегії і тактики відношень цілісного процесу музично-теоретичного дослідження під час професійної взаємодії із предметами цього дослідження.

У результаті дослідження спостерігалось посилення критичного і творчого самоаналізу, самооцінки, самокорекції та самоствердження власних поглядів, думок, поглядів студентів на явища і процеси розвитку музичного мистецтва, з одного боку, і на результати вироблення стратегії і тактики відношень свого музично-теоретичного дослідження – з іншого. Тобто аналізувались послідовність і узгодженість відношень власних професійних ідей, суджень, умовиводів під час музично-теоретичного дослідження цілісного процесу розвитку музичного мистецтва, їхня надійність, доречність і сила у процесі професійної взаємодії із предметами даного дослідження.

Отже, здійснювався перехід від рефлексивного управління до самоуправління відношеннями власних ідей, суджень, умовиводів, які відображають критичний і творчий характер музичного мислення особистості.

Висновки. На основі викладеного можна зробити висновок, що організація рефлексивного управління самокритичною діяльністю студентів забезпечувала підвищення рівня музичного мислення майбутніх бакалаврів і магістрів, розкривала нові можливості для вироблення стратегії і тактики відношень у процесі професійної взаємодії із предметами цілісного музично-теоретичного дослідження. Важливою умовою цього процесу стало те, що вироблення стратегії

і тактики відношень цілісного музично-теоретичного дослідження відбувалось за двома напрямками: знаходження або творче створення відношень («частини – ціле» і «засоби – мета») музично-теоретичного дослідження фактів, явищ, обставин цілісного процесу розвитку музичного мистецтва; досягнення самоуправління відношеннями власних професійних ідей, суджень, умовиводів, які є показниками сформованості критичного і творчого музичного мислення особистості, його надійності, доречності і сили.

Аналіз результатів проведеного експерименту дозволив виявити деякі закономірності формування та розвитку музичного мислення в умовах рефлексивного управління самокритичною діяльністю майбутніх бакалаврів і магістрів. Чим інтенсивніше відбувалося опанування алгоритмічних і евристичних методів музично-теоретичного дослідження у процесі самокритичної діяльності, тим активніше і глибше розкривався ціннісний смисл розвитку музичного мислення

особистості, представлений у його критичному і творчому видах.

Чим більше студенти спирались на самокорекцію, самоствердження власних ідей, суджень, умовиводів під час цілісного музично-теоретичного дослідження, тим оптимальніше вироблялись стратегія і тактика відношень професійної взаємодії із предметами цього дослідження і тим продуктивнішим був результат цього процесу, представлений у ціннісних концепціях і упорядкованих системах музично-теоретичного дослідження.

Чим скоріше здійснювався перехід від рефлексивного управління дослідницькою самокритичною діяльністю майбутніх музикантів до самоуправління власними професійними ідеями, судженнями, умовиводами, виробленням стратегії і тактики відношень цілісного музично-теоретичного дослідження, тим вищим був рівень сформованості музичного мислення особистості, яке спрямовувалось на опанування ціннісно-методологічної культури та професійної розумності особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боно де Э. Гениально! Инструменты решения креативных задач. Пер. с англ. 4-е изд. Москва : Альпина Паблицер, 2018. 381 с.
2. Гнатюк Л. Ритмика и мышление. О природе субъективного мира : монография. Сумы : Университетская книга, 2021. 208 с.
3. Дуэк К. Гибкое сознание: новый взгляд на психологию развития взрослых и детей / пер. с англ. С. Кировой. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2013. 400 с.
4. Мамардашвили М. Полный курс лекций. Философия Европы. Психологическая топология пути. Москва : АСТ, 2016. 968 с.
5. Меерович М., Шрагина Л. Технология творческого мышления. 4-е изд. Москва : Альпина Паблицер, 2019. 506 с.
6. Шервуд Д. Системное мышление для руководителей: Практика решения бизнес-проблем. Пер. с англ. Москва : Альпина Паблицер, 2020. 300 с.

REFERENCES

1. Bono de E. Genial'no! Instrumenty resheniya kreativnyh zadach [Serious Creativity: A Step-by-Step Approach to Using the Logic of Creative Thinking] / Edvard de Bono; per. s angl. – 4-e izd. Moskva: Al'pina Pablicer, 2018. 381 s. [in Russian].
2. Gnatyuk L. V. Ritmika i myshlenie. O prirode sub'ektivnogo mira: monografiya [Rhythm and thinking. On the nature of the subjective world: monograph] / L. V. Gnatyuk. Sumy: Universitetskaya kniga, 2021. 208 s. [in Russian].
3. Duek K. Gibkoe soznanie: novyj vzglyad na psihologiyu razvitiya vzroslyh i detej [Mindset: The New Psychology of Success] / Kerol Duek; per. s angl. Svetlany Kirovoj. Moskva: Mann, Ivanov i Ferber, 2013. 400 s. [in Russian].
4. Mamardashvili M. K. Polnyj kurs lekcij. Filosofiya Evropy. Psihologicheskaya topologiya puti [Complete course of lectures. Philosophy of Europe. Psychological topology of the path] / M. K. Mamardashvili. Moskva: Izdatel'stvo AST, 2016. 968 s. [in Russian].
5. Meerovich M. Tekhnologiya tvorcheskogo myshleniya [Technology of creative thinking] / Mark Meerovich, Larisa Shragina. – 4-e izd. Moskva: Al'pina Pablicer, 2019. 506 s. [in Russian].
6. Shervud D. Sistemnoe myshlenie dlya rukovoditelej: Praktika resheniya biznes problem [Seeing the Forest for the Trees: A Manager's Guide to Applying Systems Thinking] / Dennis Shervud; per. s angl. Moskva: Al'pina Pablicer, 2020. 300 s. [in Russian].